

Nakit poklonjen Narodnom Vijeću

KROZ IZLOŽBENE PROSTORIJE

I. U fazi sve jačeg zaoštavanja protivurječnosti između velikih sila, koje su prouzrokovale I. svjetski rat, došlo je do sarajevskog atentata 28. VI. 1914. Taj je događaj bio povod za izbijanje velikog sukoba, koji je pitanje budućnosti Hrvatske učinio međunarodnim problemom.

II. Prilike su u Hrvatskoj za vrijeme rata bile teške. Hrvatski krajevi su dali preko pola milijuna vojnika na razna bojišta. Selima su obilazile реквизиционе komisije, koje su za potrebe vojske odnosile seljacima stoku i živežne namirnice. Stanovništvo se snabdijevalo putem aprovizacionih bonova. Zbog nestašice živežnih namirnica osobito stradava Dalmacija i Hrvatsko Primorje. Protuaustrijsko raspoloženje stanovništva sve više raste, a nemiri i znakovi popuštanja discipline zahvaćaju pomalo i vojne jedinice.

III. Na početku rata uspjelo je nekim političarima iz Hrvatske i ostalih zemalja pod Austro-Ugarskom monarhijom pobjeći u inozemstvo. Oni su formirali Jugoslavenski odbor sa sjedištem u Londonu na čelu s drom. A. Trumbićem s ciljem, da rade na stvaranju jugoslavenske države. Odbor je razvio veliku aktivnost u nastojanju, da pitanje budućnosti jugoslavenskih naroda postavi pred Saveznike kao problem, koji treba riješiti tako, da im se omogući život u vlastitoj državi. U svojem se radu Odbor sukobio s koncepcijama srpske vlade, koja je – usprkos izjavi pred skupštinom u Nišu (7. XII. 1914.) o ujedinjenju svih Srba, Hrvata i Slovenaca – praktično djelovala u smislu ostvarenja »Velike Srbije«. Osobito važan pothvat Jugoslavenskog odbora bila je borba protiv talijanskih pretenzija na našu jadransku obalu.

IV. Čim je izbio rat, počinje među našim iseljenicima u Sjevernoj i Južnoj Americi akcija okupljanja i pomoći borbi za oslobođenje i ujedinjenje. Materijalna pomoć iseljeničkih organizacija predstavljala je bazu za cjelokupnu aktivnost Jugoslavenskog odbora. I prikupljanje dobrovoljaca bila je važna akcija među iseljenicima. Međutim, dobrovoljačko je pitanje izazvalo nove sporove između Jugoslavenskog odbora i srpske vlade, koji su se protegnuli i na dobrovoljce u Rusiji, regrutirane iz redova brojnih zarobljenika, slovenske, hrvatske i srpske narodnosti, bivših pripadnika austro-ugarske vojske. Čak se ni poslije Krfske deklaracije situacija nije popravila. Godine 1918. spor se toliko zaoštio, da su prijelomni dani potkraj te godine zatekli obje strane u stanju potpunog međusobnog nepovjerenja, tako zlokobnog za budućnost.

V. U četvrtoj godini rata sve više jača ideja južnoslavenskog jedinstva. Građanske političke stranke i grupe u zemlji nisu složne u pogledu ciljeva i taktike, ali se pomalo nameće misao, da je nužna koncentracija svih snaga, koje traže narodnu nezavisnost i ujedinjenje. Politička aktivnost u toku 1918. godine postaje sve življa, premda je politički život ograničen na uski krug inteligencije, koja djeluje u ime svih slojeva. Zamah političkom životu Hrvatske da u starčevićanci, koji su u toku rata evoluirali u odlučne pobornike jugoslavenskog jedinstva. I socijal-demokrati uzimaju učešća u nacionalnoj koncentraciji s građanskim strankama, te njihovi predstavnici ulaze u Narodno vijeće. Odluke Hrvatskog sabora od 29. X. 1918. o prekidu svih veza sa Austro-Ugarskom i o stupanju u zajedničku državu Slovenaca, Hrvata i Srba na čelu s Narodnim vijećem predstavljaju historijski akt. Nakon kratkotrajnog perioda, u kojem uvijek nanovo dolaze do izražaja suprotni stavovi nosilaca političkog života i kaotična prevratna raspoloženja, pada odluka o odlasku delegacije Narodnog vijeća u Beograd. Proglašenjem ujedinjenja 1. XII. 1918. daljnji razvoj Hrvatske ulazi u zajednički okvir s ostalim jugoslavenskim narodima.

Zamisao i organizacija izložbe: *Nevenka Prosen*
 Stručna obrada i tekstovi: *Hrvoje Matković*
 Grafička oprema: *Boris Dogan*

HRVATSKA PRED UJEDINJENJEM 1918. GODINE

IZLOŽBA OD 29. X. – 29. XII. 1958.

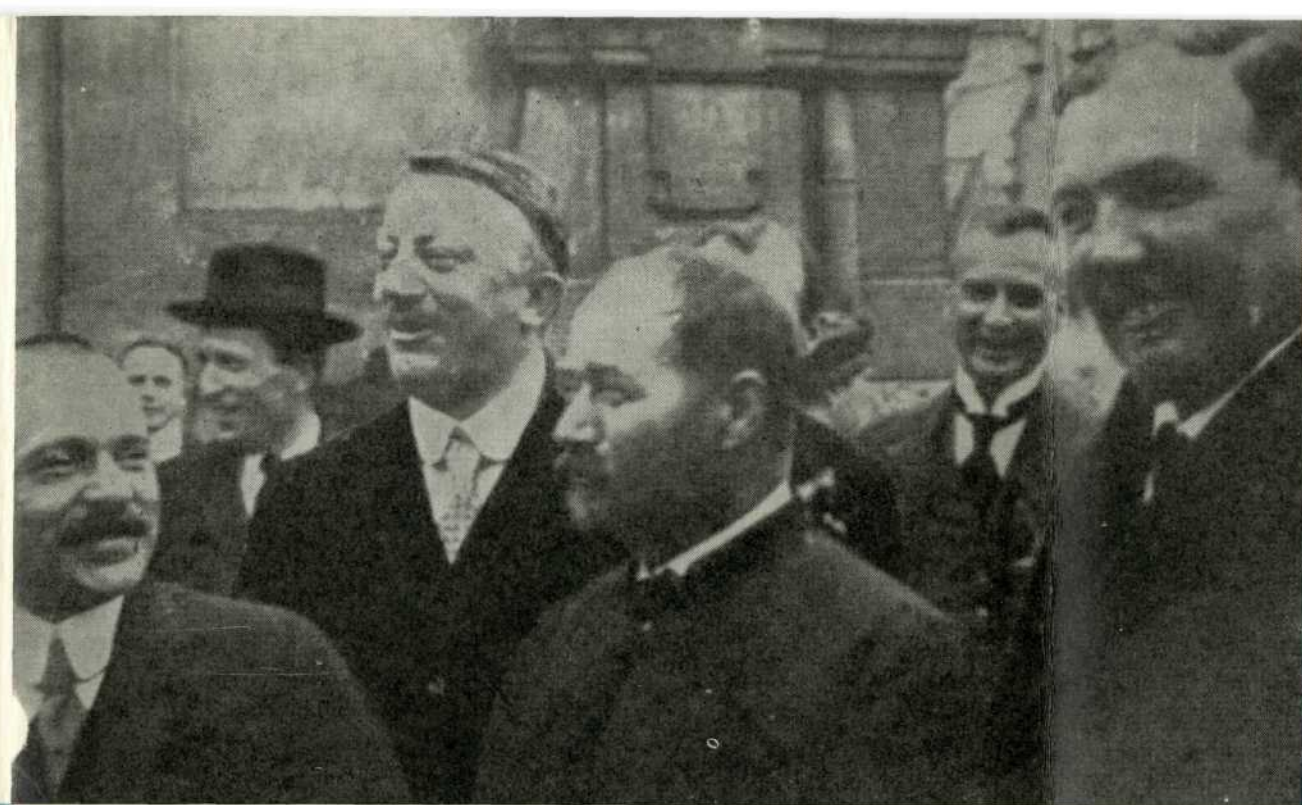

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
 JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Prvi svjetski rat zatekao je Hrvatsku ekonomski nerazvijenu i teritorijalno razjedinjenu. Osnovni je okvir njenog razvoja utvrđen tekstom već gotovo pedeset godina stare nagodbe, čija je primjena u praksi imala teških posljedica u ekonomskom i političkom životu zemlje. No, duboke promjene u međunarodnim odnosima na kraju XIX. i u početku XX. stoljeća i nastup mlade generacije izazvaše nova raspoloženja i težnje. Uspjesi balkanskih država u ratu protiv Turske 1912. godine ojačali su ideju povezivanja Hrvatske s ostalim južnoslavenskim zemljama.

Premda se ideja o stvaranju jugoslavenske države pojavila prije I. svjetskog rata, ipak je njeno ostvarenje ušlo u odlučnu fazu tek na početku rata 1914. godine. Nosilac političkog života i predvodnik u borbi za oslobođenje i ujedinjenje bijaše tada – kako u Hrvatskoj tako i u ostalim našim zemljama – buržoazija, i sasvim je prirodno, da je u tu borbu unosila vlastite klasne težnje. Kako je položaj naših nacionalnih buržoazija bio različit (srpska je buržoazija na pr. već postala vladajuća klasa na svom nezavisnom državnom teritoriju), to je i gledanje na problem ujedinjenja bilo različito, a sam proces stvaranja nove jedinstvene države odražavao je sve protivnosti interesa njegovih nosilaca.

Međutim, da bi se shvatio problem ujedinjenja i aktivnost hrvatskih političara u vrijeme I. svjetskog rata, treba imati u vidu i činjenicu, da se borba za nacionalno oslobođenje jugoslavenskih naroda odvija u razdoblju već završenog prijelaza kapitalizma u imperijalizam, pa se oslobođenje i ujedinjenje naših naroda moglo izvršiti samo u sklopu razrješavanja općih

Političari iz Hrvatske prisustvuju narodnoj manifestaciji u Pragu u aprilu 1918. godine

protivnosti tog razdoblja. Zato se naš nacionalni pokret i oslanjao na pobjedu onih imperijalističkih sila, za koje se mislilo, da im je naše oslobođenje od Austro-Ugarske u interesu, t. j. na sile, koje su bile u sukobu sa Austro-Ugarskom monarhijom. Zbog toga se taj pokret veže i uz državnu politiku slobodne Srbije, što je dovelo do rezultata, koji su bili suprotni težnjama i interesima naših naroda. Različite koncepcije, kako o samom načinu ujedinjenja

tako i o uređenju buduće države, rezultat su upravo tih unutrašnjih i vanjskih protivnosti.

Izbijanjem rata i uvođenjem izvanrednog stanja bio je u Hrvatskoj, kao i u ostaloj Monarhiji, prekinut svaki politički život. Vojna komanda postaje odlučan faktor u javnom zbiljanju, a težište hrvatske političke aktivnosti prenosi se u inozemstvo. Cijeli ratni period obilježen je u Hrvatskoj prikrivenim sukobom između vojnih i civilnih vlasti. Povezanost s Ugarskom pružala je Hrvatskoj donekle izuzetan položaj. Prilike u Hrvatskoj, iako vrlo teške, bijahu još uvijek mnogo povoljnije nego u Dalmaciji i Istri. Skromne mogućnosti, što ih pružahu autonomija i sabor, učiniše Hrvatsku političkim središtem u prevratnoj 1918. godini, Zagreb postaje središnja točka, oko koje se okupljaju ne samo Hrvati nego i svi Južni Slaveni u Monarhiji.

Proglašenje potpune nezavisnosti kraljevine Dalmacije, Hrvatske, Slavonije sa Rijekom.

Hrvatski sabor u današnjoj svojoj svečanoj sjednici primio je jednoglasno ovaj zaključak:

I.
Hrvatski državni sabor na temelju potpunoga prava samoodređenja, koje je danas već priznato od svih zaraćenih vlasti, stvara ovaj zaključak:

Svi dosadašnji državopravni odnosi i veze između Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s jedne strane, te kraljevine Ugarske i carevine Austrije s druge strane, **razrješavaju se.**

U slučaju teške i ništine proglašuje napose hrvatsko-ugarska nagoda (Zakonik člank I. od god. 1865.), a isto tako se ukida i ništine proglašuju svi kasniji njeni dopunici ili revizije tako, da od danas između Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ne ima s kraljevinom Ugarskom ni pravno ni faktički nikakvih zajedničkih državnih postova.

II.
Dalmacija, Hrvatska i Slavonija sa Rijekom proglašuje se posve nezavisnom državom prema Ugarskoj i Austriji te prema modernom naciju narodnosti a na temelju narodnoga jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba pristupa u zajedničku narodnu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području toga naroda bez obzira na ma koje teritorijalne i državne granice, u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba danas živi. **Sveopća narodna ustavotvorna skupština** svega ujedinjenoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba **odlučiti će** sa unapred određenom kvalifikovanom većinom, koja potpunoma zahtijeva od svakoga majoriziranja, konačno kako u formi vladavine, tako o unutrašnjem državnom ustrojstvu naše države utemeljene na potpunoj ravnopravnosti Slovenaca, Hrvata i Srba.

U Zagrebu, dan 29. listopada 1918.